

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående meddelande av vissa bestämmelser i avseende å försäljning m. m. av patent-skyddat föremål eller förfaringssätt.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 59, vilken behandlats av första lagutskottet, ha herrar *Åqvist* och andre vice talmannen *Bengtsson* hemställt, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående intagande i kungl. förordningen den 16 maj 1884 angående patent eller eventuellt i annan författning av bestämmelser, vilka

dels förklara följande i samband med försäljning, överlåtelse eller upplåtelse på annat sätt stadgade förbud eller föreskrifter vara utan verkan, nämligen:

1) att förvärvaren ej får begagna något föremål eller förfaringssätt, förvärvat på annat håll;

2) att föremålet ej får begagnas vid bearbetning av sådana varor, som ej tidigare bearbetats eller senare komma att bearbetas av andra föremål än upplåtaren uttryckligen medger;

3) att förvärvaren äger skyldighet att köpa eller förhyra andra föremål, vilka ej skyddas av patentet;

dels ock föreskriva, att vid redan skedd överlåtelse eller upplåtelse, varvid någon av ovannämnda bestämmelser intagits i överlåtelse- eller upplåtelsehandlingen, rätt att häva kontraktet skall föreligga efter viss uppsägningstid, samt att, därest ersättning anses böra utgå vid dylik uppsägning före kontraktstidens utgång, nämnda ersättning bestämmes genom skiljemän enligt gällande svensk lag.»

I motionen anföres till en början:

De viktigaste patenterna på uppfinningar inom skomaskinbranschen innehades av det amerikanska bolaget The United Shoe Machinery Corporation i Boston, här nedan kallat bolaget. Detta företag, vilket bedreve verksamhet i Sverige genom ett dotterbolag, Aktiebolaget United Shoe Machinery Company, med huvudkontor i Örebro, hade förstätt att utnyttja sitt innehav av dessa patent till att förskaffa sig en monopolställning på området, vilken utnyttjades till sina yttersta konsekvenser. Detta mål hade bolaget uppnått huvudsakligen genom att tillämpa den taktiken att icke försälja de patenterade s. k. huvudmaskinerna utan uthyra dem på kon-

*Redogörelse
för motionens
huvudsakliga
innehård.*

trakt, vari hyresmännens frihet att inköpa eller förhyra maskiner av annat fabrikat än bolagets blivit i hög grad beskurna, varjämte hyresmännens handlingsfrihet bundits i ett flertal andra hänseenden. Då förstklassiga maskiner tidigare endast kunnat erhållas från bolaget, hade skofabrikanterna varit nödsakade att finna sig i de villkor, bolaget uppställt för maskinernas förhyrning, och härigenom kommit i ett olidligt beroende av bolaget.

Till belysande härav fogas vid motionen tvenne kontraktsformulär, ett s. k. N-kontrakt med strängare bestämmelser och ett s. k. K-kontrakt med mindre stränga bestämmelser.

N-kontraktet avser uthyrning av en pinnmaskin för en tidpunkt av tjugo år. I motionen framhålles, huruledes hyresmannens avtalsfrihet i ett sådant kontrakt inskränkes särskilt i tre avseenden:

1) genom följande bestämmelse i § 9 a:

Legotagaren förbinder sig att använda maskinen till allt i hans fabrik under hela kontraktstiden förekommande arbete, som nu eller senare motsvarar maskinens bestämmelse; men, i den händelse dessa arbeten skulle överstiga maskinens prestationsförmåga, hos legogivaren hyra en eller flera liknande maskiner för dessa ytterligare arbeten, detta likväl endast i den händelse legotagaren icke låter utföra nämnda arbeten för hand.

Legotagaren förbinder sig att under hela kontraktstiden för utförande av sådana arbeten, som kunna verkställas med den förhyrda maskinen, icke använda andra maskiner än sådana, som äro hyrda hos legogivaren, för såvitt denna är i stånd till och villig att uthyra dylika maskiner till legotagaren.

2) genom följande bestämmelse i § 9 c:

Maskinen får endast användas för pinning av sidorna av sådana skodon, som äro kända som »Goodyear randsyddas skodon», vid vilkas fabrication icke användas andra Bindsy-, Avlappnings-, Vändsy- eller andra Pinnmaskiner än sådana, som äro förhyrda hos legogivaren, och vilkas begagnande av legotagaren sker under betalning till legogivaren av en kontraktsenlig hyra och under iakttagande av alla övriga i ifrågavarande hyreskontrakt intagna villkor.

Till förklaring av stadgandet i § 9 e anföres i motionen:

I fabricationen av randsyddas skodon förekomma bland annat tvenne slag av arbeten, pinning och avlappning. Pinning är ett arbete, som föregår avlappning och som är nödvändigt för det senares slutförande. Pinnmaskinkontraktet föreskriver nu, att dessa maskiner endast få användas till bearbetning av sådana skodon, vilka komma att avlappas på en av bolagets avlappningsmaskiner. Omvänt föreskriver kontraktet för avlappningsmaskinen, att denna maskin endast får användas för bearbetning av sådana skodon, som pinnats på en bolagets pinnmaskin.

3) genom bestämmelsen i § 1 b, enligt vilken legotagaren för undgående av att erlägga en särskild årlig tilläggshyra måste på ett för legogivaren tillfredsställande sätt bevisa, att han under det ifrågavarande året använt maskinen och uteslutande från legogivaren köpt all tråd och andra materialier, som förarbetats i maskinen, och att betalningarna härför äro till

fullo erlagda. — Enligt uppgift i motionen äro de priser, som hyresmannen har att erlagga för sådana materialier, mera än fyra gånger högre än priserna i öppna handeln.

Såsom nämnts är skyldigheten under 3) här ovan icke ovillkorlig, i det att hyresmannen i stället kan erlagga viss tilläggshyra. I anslutning härtill bör erinras om följande bestämmelser i N-kontraktet:

a) I kontraktets ingress förklaras, att hyresavtalet träffats »i överensstämmelse med legotagarens fria och otvungna val» samt »efter det legotagaren erbjudits att på därefter anpassade villkor, vilka även förelagts honom, av legogivaren få förhyra ifrågavarande maskin, liksom andra, enligt ett alternativt hyreskontrakt, i vilket icke förekomma några bestämmelser om skyldighet för legotagaren att under vissa förutsättningar taga ytterligare maskiner från legogivaren, såsom föreskrives i § 9 a, eller om sådana inskränkningar i övrigt, som stadgas i § 9 c av detta kontrakt».

b) I kontraktets § 9 b stadgas bland annat, att i händelse legotagaren på grund av bestämmelserna i kontraktet eller i något annat mellan honom och legogivaren bestående kontrakt har att hyra ytterligare maskiner hos legogivaren, förpliktar sig denne att, när som helst sådant inträffar, överlåta åt legotagaren att efter fritt och otvunget val avsluta sådant hyresavtal antingen enligt ett kontrakt med villkor av samma slag, som innehållas i det föreliggande (s. k. regulärt kontrakt) eller enligt ett kontrakt, som icke innehåller den i § 9 a stadgade förpliktelsen att hyra ytterligare maskiner hos legogivaren eller någon sådan inskränkning, som i § 9 c sägs (s. k. alternativt kontrakt).

c) I kontraktets § 14 stadgas bland annat, att legotagaren äger rättighet att när som helst under den överenskomna kontraktstiden uppsäga kontraktet till tidigare upphörande tillsammans med alla andra mellan honom och legogivaren bestående regulära kontrakt. Sådant uppsägning skall ske 60 dagar i förväg och är utan verkan såvida den icke avser uppsägning till samma dag av alla mellan legogivaren och legotagaren bestående regulära kontrakt. För uppsägningens giltighet förutsättes vidare att till legogivaren samtidigt inbetalas en ersättning, som för den enligt detta kontrakt förhyrda maskinen beräknas till 237 kronor, multiplicerat med det antal år och bråkdel av år, som återstår av kontraktstiden, och för de övriga maskinerna beräknas på enahanda sätt.

I fråga om *K-kontraktet* påpekas i motionen, att hyresmannen även där är bunden såtillvida, att han (8 §) måste använda de förhyrda maskinerna till allt i hans fabrik under hela kontraktstiden förekommande arbete, som vid kontraktets ingående eller senare motsvarar maskinernas bestämmelse. — Enligt vad som upplyses i motionen utgör denna föreskrift i kontraktet enligt bolagets egen tolkning icke hinder för hyresmannen att, om maskinens kapacitet visar sig vara otillräcklig, anskaffa ytterligare

maskiner från annat håll, men är hyresmannen skyldig att utföra så mycket arbete, som är möjligt på bolagets maskin.

I motionen anföres vidare:

Största delen av den svenska skoindustrien vore bunden genom sådana kontrakt som ovannämnda N-kontrakt. K-kontrakten hade tillkommit sedan det av domstol i U. S. A. fastslagits, att ett flertal punkter i N-kontraktet stode i strid med en av de s. k. antitrustlagarna, Clayton Act av 1914. Maskiner, förhyrda på K-kontrakten, betingade emellertid avsevärt mycket högre hyra och royalty samt hade därför kommit till användning endast i enstaka fall. Någon rätt att under avtalstiden få de N-kontrakt, som för närvarande gällde, annullerade eller utbytta mot K-kontrakt, förelåge heller icke, såvida icke fabrikanten ville till bolaget inbetala en mycket kraftig gottgörelse, s. k. returpremie, för varje återstående år av kontraktstiden.¹ Detta syntes vara så mycket hårdare, som andra maskinfabrikanter numera lyckats konstruera maskiner, vilka kunde anses jämn-goda med bolagets och vilka ställde sig betydligt billigare i inköp än de belopp, som motsvarade kapitaliserad hyra och royalty å bolagets maskiner.

För att belysa sistnämnda omständighet återges i motionen en tabell, upptagande de belopp, som en av landets största skofabriker betalat i hyra och royalty till bolaget under år 1930, samt de ungefärliga inköpspriserna i riksmark för motsvarande maskiner av annat fabrikat. Tabellen utvisar enligt motionen, att för flera av bolagets maskiner kunde royalty och hyra under ett år överstiga inköpspriserna för en likadan maskin av annat fabrikat.

Den lämnade redogörelsen syntes klart visa — fortsätta motionärerna härefter — att bolaget på ett iögonenfallande sätt missbrukat sin maktställning och utnyttjat luckorna i vår patentlagstiftning till att befästa en osund monopolställning. Synnerligen starka skäl syntes därför föreligga att på lagstiftningens väg lägga hinder i vägen för ett fortsatt utövande av bolagets verksamhet i de former detta nu ägde rum.

Gällande svensk rätt upptager i lagen den 11 juni 1915 om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (28—38 §§) vissa allmänna bestämmelser om ogiltighet av sådana rättshandlingar. Sålunda kan en rättshandling, som företagits på grund av tvång eller svikligt förledande, bliva ogiltig. Har någon begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning i förhållande till honom till att taga eller betinga sig förmåner, vilka stå i uppenbart missförhållande till det vederlag, som må ha blivit erlagt eller utfäst, eller för vilka något vederlag icke skall utgå, är sådan rättshandling heller icke gällande mot den förfördelade. Och rättshandling, som eljest vore att som giltig anse, må ej göras gällande, där omständigheterna vid dess tillkomst voro sådana, att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem

¹ Se ovan sid. 3 under c).

åberopa handlingen och den, gentemot vilken rättshandlingen företogs, måste antagas ha ägt sådan vetskap. Vidare kan erinras om bestämmelsen, att vite i penningar eller annat, som någon utfäst sig att gälda för den händelse han icke skulle fullgöra en honom åliggande förpliktelse eller eljest skulle företaga eller underlåta att företaga en handling, må ned sättas efter ty skäligen prövas, såframt utkrävande av vad som utfästs finnes vara uppenbart obilligt.

Kungl. förordningen den 16 maj 1884 angående patent innehåller inga särskilda bestämmelser om ogiltighet av vissa avtal i samband med upplåtande av patenterat föremål eller förfaringssätt.

I motionen framhålles, att man i andra länder sökt genom lagstiftning förhindra missbruk av patenträtt. Sålunda hade i U. S. A. genom åtskilliga domar fastslagits, att vissa bestämmelser i ifrågavarande kontrakt stode i strid med förenämnda Clayton Act av år 1914. I den engelska patentlagen hade intagits bestämmelser, som jämväl riktade sig mot missbruk av ifrågavarande slag. Härmed avses bestämmelser, vilka i motionen återgivnas på följande sätt:

»1. Om patentinnehavare säljer eller uthyr ett patenterat föremål eller upplåter till användning något patenterat förfaringssätt, är det icke lagligen giltigt att i kontraktet intaga någon bestämmelse som avser:

a) att helt och hållet eller delvis hindra den andra parten (köparen eller hyrestagaren etc.) att begagna något föremål eller förfaringssätt, förvärvat från annat håll, eller

b) att ålägga den andra parten att från patenthavaren köpa eller hyra något annat föremål eller förfaringssätt, än det som skyddas av det ifrågavarande patentet.

Om sådan bestämmelse insatts i kontraktet gäller den icke. Undantag finnes dock, d. v. s. att bestämmelsen kan gälla, nämligen om

i) Patentinnehavaren (säljaren etc.) kan styrka att hans motpart vid det tillfälle, då kontraktet uppgjordes, också hade fritt val att på rimliga villkor köpa, hyra etc. föremålet eller framställningssättet utan sådana bestämmelser, som nämnas här ovan under a) och b), och

ii) kontraktet berättigar köparen (förhyraren etc.) att befria sig från fullgörande av de under a) eller b) nämnda bestämmelserna genom 3 månaders uppsägning emot erläggande av någon gottgörelse, som i så fall skall bestämmas av skiljedomare, som utses av handelskammaren.

Om patenthavarens motpart (hyrestagaren etc.) vid något föregående tillfälle har medgivit, att han anser de villkor, som nämnas i (i) här ovan vara rimliga, gäller detta medgivande icke emot honom vid en rättegång.

2. Sedan patenttiden är utgången kan kontrakt, som gäller hyra av det patenterade föremålet eller förfaringssättet, när som helst upphävas efter 3 månaders uppsägning.

3. De förut nämnda ogiltiga bestämmelserna äro giltiga i kontrakt.

som uppgjorts före lagens ikraftträdande. Men i sådant fall har vilkederade kontrahenten som helst rätt att häva kontraktet efter 3 månaders uppsägning. Den part, som verkställer uppsägningen, är då skyldig att betala den gottgörelse för kontraktets upphävande, som må kunna bestämmas av en av handelskammaren utsedd skiljedomare.»

Denna engelska lagstiftning anse motionärerna böra utgöra mönster för en blivande svensk lagstiftning i frågan.

Yttrande över motionen.

Utskottet har, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttrande över motionen av patent- och registreringsverket, vilket yttrande fogas vid detta utlåtande såsom bilaga.

Utskottet.

Utskottet vill till en början framhålla, att ett bestämt omdöme rörande de i motionen avsedda förhållandena icke gärna torde kunna ges utan en ingående undersökning av kontraktens innebörd och verkningar i olika avseenden, vid vilken undersökning båda parterna beretts tillfälle att framföra sina synpunkter. Den av motionärerna lämnade redogörelsen och de företedda kontrakten tyda emellertid enligt utskottets mening på, att berörda affärstransaktioner, om de ock icke enligt vår nu gällande lagstiftning kunna anses olagliga, i allt fall innebära ett otillbörligt utnyttjande av patenträttigheterna och av avtalsfriheten. Därest en skofabrik en gång för ett flertal skotillverkningsmaskiner blivit bunden av kontrakt sådana som de ovannämnda N-kontrakten samt dessa kontrakt dessutom gälla för skilda tidsperioder, synes fabriken på grund av kontraktsvillkoren kunna komma i ett beroende av bolaget, som icke står väl i överensstämmelse med god affärssed. Liknande förhållanden kunna givetvis tänkas föreligga eller uppkomma även inom andra industrigrenar. De i motionen påpekade förhållandena synas därför ge anledning överväga, huruvida det skulle vara möjligt och lämpligt att införa särskilda lagbestämmelser i syfte att förhindra missbruk av patenträtt. Denna fråga är tydligen såväl i teoretiskt som praktiskt hänseende av vidsträckt innebörd och det är givetvis icke möjligt för utskottet att nu uttala någon mening om, vad som i detta avseende kan och bör åtgöras. Utskottet vill särskilt framhålla, att betydande vanskligheter torde vara förenade med att endast i vårt land genomföra en lagstiftning i angiven riktning och att det således är önskvärt att man i denna fråga söker kontakt med andra länder, åtminstone med de nordiska. Som bekant pläga tid efter annan hållas internationella konferenser för överläggningar i aktuella spörsmål på bland annat patentlagstiftningens område. Enligt uppgift är tiden för nästa konferens av detta slag visserligen ännu icke fastslagen men avsåg man vid den senast hållna konferensen — i Haag år 1925 — att nästa gång sammanträda i London år 1933. Det synes utskottet icke uteslutet att förevarande fråga vid en blivande internationell konferens av detta slag kunde komma att upptagas till behandling.

Utskottet anser således att den av motionärerna väckta fråga bör ägnas all uppmärksamhet. Såsom redan antytts vill utskottet därmed icke ha tagit ställning till de i vissa avseenden mycket långt gående positiva förslag, som motionärerna framlägga.

Under återopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande,
huruvida åtgärder kunna vidtagas i syfte att förhindra
patenthavare att vid upplåtelse av patenterat föremål
eller förfaringssätt sålunda utnyttja sin genom paten-
tet gynnade ställning att, på sätt i förevarande mo-
tion anges, köpare eller legotagare åläggas oskäligt be-
tungande villkor.

Stockholm den 19 maj 1932.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerman, Klefbeck, Larson i Lerdala, Svenson i Eskhult,
Bissmark, Norling* och Halvarsson*;

från andra kammaren: herrar Björkman, Lindqvist i Halmstad, Nilsson i Antnäs*,
Lindley, Olsson i Rimforsa, Hedlund i Östersund*, Jonsson i Risinge och Grapenson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr Bissmark.

Bilaga.

Till riksdagens första lagutskott.

Genom remiss den 19 februari 1932 har Kungl. Maj:t, efter framställning av första lagutskottet, anbefallt patent- och registreringsverket att till utskottet avgiva yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion (nr 59) angående meddelande av vissa bestämmelser i avseende å försäljning m. m. av patentskyddat föremål eller förfaringssätt.

I anledning härav får ämbetsverket — som med hänsyn till den jämförelsevis korta tid, ämbetsverket haft till sitt förfogande för remissens besvarande, icke ser sig i stånd att avgiva något mera uttömmande yttrande i denna omfattande och utan tvivel svärlösta fråga — anföra följande.

Ehuru motionärerna åberopat ett utnyttjande av patentskydd på upp-givet, enligt deras mening rigoröst sätt endast från en enstaka patent-havares sida, och icke ens beträffande denne av handlingarna oförtyd-bart framgår, att uppenbart oskäligen gottgörelse betingats till men för svensk industri — omständigheter som i och för sig kunna sägas tala mot behovet av lagstiftning i ämnet — torde missförhållanden av ifrågava-rande slag dock kunna tänkas förekomma, varför ämbetsverket saknar anledning att uttala sig mot en ingående utredning till närmare belysan-de av frågan.

Emellertid tillåter sig ämbetsverket fästa uppmärksamheten därå, att om en sådan utredning skulle igångsättas, säkerligen frågor av liknande natur från andra områden än det rent patenträttsliga skulle framkomma, krävande ett utsträckande av undersökningen vida längre, än motionä-rerna synas hava tänkt sig. De internationella konsekvenserna av en lagstiftning å hithörande områden torde därvid kräva speciellt beaktande.

I varje fall kan ämbetsverket icke för sin del tillstyrka en lagstiftning av i allo det innehåll, som föreslås i motionen. Frånsett att en jämfö-relse mellan svensk och engelsk patentlagstiftning över huvud taget är vansklig, vill ämbetsverket särskilt framhålla, att motionärerna gått längre, än som skett i den åberopade engelska lagen, i det denna inne-håller vissa undantagsbestämmelser, som ej återfinnas i motionärernas förslag. Därjämte lärer det få anses mindre överensstämmande med i all-mänhet gällande svensk rättsuppfattning, att en lagstiftning av före-varande slag skulle, såsom i motionen föreslås, t. o. m. erhålla viss re-troaktiv verkan och således kunna leda till upphävande eller inskrän-kande av redan slutna avtal, låt vara med eventuell ersättningsskyldig-het för kontrahent, som påkallar lagens tillämpning.

I behandlingen av detta ärende, som enligt gällande instruktion för ämbetsverket handlagts å dess besvärsavdelning, hava deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, byråcheferna Berg, Lindgren och Norrbin samt byrådirektören Karlson, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 23 mars 1932.

H. Hjertén.

/ *Rudolf Hellberg.*